

הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל

תקציר מנהלים: יולי 2015

על פי הנהלים

עינויים: מחקר השוואתי על המסגרת המשפטית בטורקיה ובישראל

הוועד הציבורי נגד
עִינוּיִּים
בישראל

مركز علاج وتأهيل ضحايا التعذيب
Treatment & Rehabilitation Center for Victims of Torture (TRC)

הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל

תקציר מנהלים: יולי 2015

על פי הנהלים

עינויים: מחקר השוואתי על המסגרת המשפטית בטורקיה ובישראל

הוועד הציבורי נגד
עִינוּיִּים
בִּישְׂרָאֵל

הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל

תקציר מנהלים: יולי 2015

על פי הנהלים

עינויים: מחקר השוואתי על המסגרת המשפטית בטורקיה ובישראל

חוקרים: דר' נעם הופששטר ועורכת הדין אליף פטמה קורו
צוות היגוי: דר' כרם אלטפרמק ועורכת הדין באנה שוגרי-בדארנה
יועץ לנושא העינויים בישראל: דר' יובל גינבר

כתיבת תקציר: סנם דוגנוגלו ועמרי גרינברג
סיוע: רועי שלו ודר' רחל סטרומזה

תרגום ועריכה: טל רוגוף

עיצוב גרפי: סטודיו לתקשורת חזותית רמי וג'קי

תקציר מנהלים זה הוא תוצאה של פרויקט בן מספר שנים. מטרתו היא להציג ניתוח השוואתי של השימוש בעינויים וצורות אחרות של יחס בלתי אנושי או משפיל בשתי מדינות: טורקיה וישראל. ניתוח הדמיון והשוני בין שתי המדינות עיצב את הבנתנו את הכלים המשותפים הדרושים במאבק נגד עינויים; תקוותנו היא שמחקר זה יסייע לכל אלו הנאבקים בחסינות הניתנת למענים. ניתן למצוא את המחקר המלא באתרי האינטרנט של הארגונים השותפים.

Project of Fighting Impunity for Torture and Other Forms of Ill Treatment with a Holistic Approach in Turkey, Israel and Palestine has been carried out by Human Rights Foundation of Turkey in partnership with Public Committee against Torture (PCATI), Human Rights Association (IHD), and Forensic Medicine Specialists Association (FMSA) and in collaboration with International Rehabilitation Council for Torture Victims (IRCT) and Treatment and Rehabilitation Center for Victims of Torture in Ramallah (TRC). It is supported by European Union. The content of this training programme does not reflect the official opinion of the European Union.

פרסום זה הופק בעזרת האיחוד האירופי. תכני הפרסום הינם באחריותם הבלעדית של הכותבים ולא ניתן בשום אופן להניח כי הם משקפים את עמדת האיחוד האירופי.

הוועד הציבורי נגד עינויים בישראל (ע"ר)

ת.ד. 4634 ירושלים 9104601

טל: 02-6429825

פקס: 02-643284

E-mail: pcati@stoptorture.org.il

www.stoptorture.org.il

4	מבוא ומתודולוגיה
6	פרק 1 - הדין המהותי: סטנדרטים בינלאומיים וחקיקה מקומית
6	I. האיסור על עינויים
8	II. יישום מקומי של האיסור על עינויים
15	פרק 2 - המשפט הפרוצדורלי
15	I. הגנות בסיסיות בעת מעצר
20	II. הגנות פרוצדורליות בשלבים שונים
21	פרק 3 - מסקנות

רות לעינויים בישראל ובטורקיה, ושל המציאות המתעצבת מתוכן. השאלה שעמדה לנגד עינינו הייתה האם ניתן לזהות בשתי המדינות דפוסים דומים המאפשרים להן להימנע מנטילת אחריות על השימוש הנוכחי והמתמשך בעינויים, ולפעול בניגוד לאמנות בינלאומיות שהן צד להן. המחקר מצא שקווי דמיון כאלה בדפוס הפעולה אכן קיימים, למרות הבדלים ביישום.

העובדה שטורקיה היא מדינה האוסרת על פי חוק ביצוע עינויים וצורות אחרות של התעללות והינה צד לאמנה האירופאית לזכויות אדם (ECHR), והעובדה שבישראל לא בוצעה כל חקיקה בנושא למרות היותה צד ל"אמנה נגד עינויים ונגד יחס ועונשים אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים של האו"ם" (UNCAT), הן עדות לשורש הבעיה: בשתי המדינות, עינויים וצורות אחרות של התעללות ממשיכים להתקיים.

בשתי המדינות המצב הפוליטי והמשפטי המתמשך מעודד חסינות מעונש למענים. שתי המדינות, למרות ההבדלים בחקיקה, מחזיקות ומיישמות אמצעים מוסדיים להגן על מבצעי העבירה.

לאור זאת ביקשנו להעריך את הפרקטיקה של ביצוע עינויים וחקירת מקרי עינויים באמצעות הסתמכות על הדין הבינלאומי המחייב את המדינות.

המחקר פותח בהערכת הסעיפים בחוק המקומי של כל מדינה, המאפשרים חסינות מהאשמה במעשה עינויים וצורות אחרות של התעללות על פי הסטנדרטים הבינלאומיים.

מטרת המחקר הראשונית הייתה לעמוד על הסיבות לחסינות הניתנת למעשי עינויים וצורות אחרות של התעללות בטורקיה ובישראל.¹ התמקדותנו העיקרית הייתה בכלים שבאמצעותם מבנות המדינות את משטר החסינות.

יחד עם זאת, במהלך בחינת השאלה מצאנו עצמנו מונעים לא רק מסקרנות אקדמית בנוגע לטיבה של חסינות זו, אלא גם מהתקווה למצוא כלים משותפים למאבק בעינויים.

ישנם כמה הבדלים בולטים בין ישראל לטורקיה, בין היתר בגודל, בהיסטוריה וכן בהרכב הדתי והאתני של כל מדינה. יחד עם זאת, שתי המדינות חולקות קווי דמיון משמעותיים, לא רק מעצם הקרבה הגיאופוליטית שלהן, אלא גם ובעיקר בשל האתגרים העומדים בפני השלטון בכל אחת מהן. באלה ניתן לכלול מתחים אתניים קשים, מחאות גוברות מצד אזרחים בסוגיות כלכליות ופוליטיות, מחלוקות מפלגתיות סביב אופייה הדמוקרטי של המדינה ומצב מתמשך של אלימות ותסיסה במדינות השכנות.

שתי המדינות חולקות גם היסטוריה קשה של שימוש שכיח ושיטתי בעינויים בשנות השמונים והתשעים. התדירות והאופי של העינויים השתנו מאז בדרכים שונות, שייבחנו במחקר הנוכחי.

מחקר השוואתי זה נועד לשרטט פרופיל של המסגרות הפרוצדורליות והמשפטיות הקשורות

1 צורות אחרות של התעללות אליהן מתייחס המחקר הן יחס ועונשים אכזריים, בלתי אנושיים או משפילים.

אין ספק שיש עוד הרבה מה לעשות בתוך כל מדינה ובשרטוט השוואות ספציפיות ביניהן, במיוחד באמצעות איסוף נתונים אמפיריים על האופן שבו החוקים והתקנות באים לידי ביטוי ובעזרת ניתוח ביקורתי שלהם. כמו כן לא כללנו ניתוח היסטורי ייחודי לכל מדינה אלא התמקדנו במצב הנוכחי.

לאור זאת, יש לראות במחקר הנוכחי כחקר־מקרה ראשוני בלבד שנועד להדגיש סוגיות מפתח. אנו תקווה שהוא ישמש כבסיס לניתוח עתידי, הן במקרים הספציפיים של טורקיה וישראל והן באזורים ומדינות אחרים.

המשתנה השני במחקר הוא ההגנות הפרוצדור־רליות שנועדו להבטיח את יעילות האמצעים למניעת עינויים וצורות אחרות של התעללות. לפיכך נעריך כאן גם את החקיקה שמבטיחה את ההגנות הפרוצדורליות ואת יישומן.

המשתנים שהוצגו מצביעים גם על המגבלות של ניתוח השוואתי זה, דהיינו על הפער הגדול שנוצר מתוך הקשר מקומי וחקיקה מקומית. השאלה המכרעת הייתה ונותרה השיטות הגלובליות שמאפשרות חסינות ואקלים של עינויים, באמצעות שתי מערכות: המוסדות וההתנהגות בפועל.

בעזרת מסגור זה, נבסס את הטענה שעינויים משרתים כמרכיב מפתח במאבק המתמשך של כל אחת משתי המדינות להשלטת ריבונותה, ומתוך מטרה להפגין שליטה על אוכלוסיות וקבוצות שנתפסות כאיום על הביטחון הלאומי ו/או הסדר הציבורי.

עינויים משרתים כמרכיב מפתח במאבק המתמשך של כל אחת משתי המדינות להשלטת ריבונותה, ומתוך מטרה להפגין שליטה על אוכלוסיות וקבוצות שנתפסות כאיום על הביטחון הלאומי ו/או הסדר הציבורי.

פרק 1 - הדין המהותי: סטנדרטים בינלאומיים וחקיקה מקומית

טות.⁴ האיסור המוחלט על עינויים וצורות אחרות של התעללות מודגש באמצעות המעמד הבלתי ניתן לערעור שלו (non-derogable), שפירושו שבשום נסיבות שהן, אין המדינות רשאיות להתעלם מהתחייבות זו או לסייג אותה, גם לא בזמנים של מלחמה או מצבי חירום אחרים.

1. ההגדרה של 'עינויים וצורות אחרות של התעללות'

להלן האלמנטים שיש לשקול כדי לקבוע אם מעשה הוא בגדר 'עינויים או צורות אחרות של התעללות': טיב המעשה, כוונת מבצע העבירה, המטרה, וכן מעורבותם של עובדי ציבור או אנשים הפועלים בתפקיד רשמי.

התפיסה הבינלאומית לגבי עינויים מופיעה בסעיף 1 באמנת האו"ם נגד עינויים, הקובעת כי עינויים מוגדרים באופן הבא: "כל מעשה שבעטיו נגרם לאדם כאב או סבל חמורים, בין אם פיזיים או נפשיים, בכוונה תחילה ולמטרות כמו להוציא ממנו או מאדם שלישי מידע או הודאה, להעניש אותו בגין מעשה שהוא או אדם שלישי ביצעו או חשודים שביצעו, כדי לאיים או לאלץ אותו או צד שלישי, או מכל סיבה שהיא שמקורה באפליה על רקע כלשהו, וכאשר כאב או סבל אלה נגרמו על ידי או מתוך כוונה או בעקבות, הסכמה או הסכמה שבשתיקה, של עובד ציבור או אדם אחר הפועל בתפקיד רשמי. בכך לא נכללים כאב או

נבחן כאן את האיסור על עינויים בדין הבינלאומי, תוך התייחסות לכללים הבינלאומיים האוסרים עינויים, ובראשם המרכיבים של עבירת העינויים והמחויבות של מדינות למנוע עינויים והתעללות. בהתאם, יוצגו אלמנטים של העבירה על פי חוקי המדינות של ישראל ושל טורקיה, על מנת לבחון אם הם עולים בקנה אחד עם ההתחייבויות של כל מדינה לסטנדרטים הבינלאומיים המקובלים, אשר מעוגנים באמנות שהמדינות אשררו.

I. האיסור על עינויים

עינויים נועדו לפגוע במכוון לא רק בתחושת הר-ווחה הרגשית והפיזית של האדם, אלא במקרים מסוימים, גם בכבוד וברצון של קהילות שלמות.² אלה, בנוסף לעצם טבעו המבזה של המעשה, הביאו לכך שהאיסור על עינויים הוכנס למספר רב של אמנות בינלאומיות והצהרות לזכויות אדם, ונחשב גם כעיקרון של החוק הבינלאומי הכללי.³ יתרה מכך, האיסור על עינויים נחשב עפ"י הדין הבינלאומי כנורמה *jus cogens*, קרי כ'נורמה מוחלטת'. על פי סעיף 53 לאמנת וינה בדבר דיני אמנות, אין ביכולתם של חוקי אמנות או כללים אחרים של החוק הבינלאומי לסתור נורמות מוחל-

6

2 פרוטוקול איסטנבול: מדרין בדבר חקירה ותיעוד אפקטיביים של עינויים וצורות אחרות של יחס או ענישה אכזריים, בלתי אנושיים ומשפילים, "מבוא", פסקה 2.

3 האמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות (CCPR), בית המשפט האירופי לזכויות אדם (ECHR), ההכרזה לכל באי עולם בדבר זכויות האדם (UDHR).

4 אמנת וינה בדבר דיני אמנות (אומצה ב-22 במאי 1969, נכנסה לתוקף ב-27 לינואר 1980) UNTS 331 1155, סעיף 53.

סבל שמקורם אך ורק מתוך, או כתוצאה ישירה או מקרית של, סנקציות שהוטלו כדין". כאשר הדברים אמורים בצורות אחרות של התעללות, סעיף 16 לאמנה נגד עינויים מתאר זאת באופן הבא: "מעשים... שאינם מסתכמים לעינויים כמו-גדר בסעיף 1, כאשר מעשים אלה מבוזעים על ידי או בעידוד של, או מתוך הסכמה או הסכמה שבשתיקה, של עובד ציבור או אדם אחר הפועל בתפקיד רשמי"⁵. קביעות של ועדת האו"ם נגד עינויים (CAT) ושל בית הדין האירופי לזכויות אדם (ECtHR) תורמות גם הן להבנת ההגדרה מהם 'עינויים וצורות אחרות של התעללות'.

עינויים תחת שלוש כותרות אלה, הן אינן קטגוריות ממצות, ובפועל הן עשויות גם להשתלב האחת בשנייה. סעיף 1 באמנה נגד עינויים מגדיר את מבצע העבירה כ"עובד ציבור או אדם אחר הממלא תפקיד רשמי". בעוד שאלת המעורבות של עובד ציבור היא בדרך כלל ברורה, ההכרה באנשים אחרים כפועלים בתוקף תפקידם הרשמי עשויה להיות בעייתית יותר, וכך גם הרעיון של מעשה שבוצע 'מתוך הסכמה או הסכמה שבשתיקה' של עובד הציבור.

2. התחייבות המדינות

התחייבויותיהן של מדינות נחלקות לשלושה שלבים שאינם מוציאים זה את זה: מניעה (prevention), נשיאה באחריות (accountability) ופיצויים (reparation). על פי אמנת האו"ם נגד עינויים, מדינות מתחייבות לנקוט אמצעים חקיקתיים, פרוצדורליים ושיפוטיים אפקטיביים כדי למנוע מעשי עינויים. נקיטת אמצעים אפקטיביים כוללת חקיקה הולמת, שמגדירה התנהגות מסוימת כ'צורות אחרות של התעללות' באופן שאינו חופף עם הגדרת 'עינויים' (על מנת למנוע מצב שבו המעשים נתבעים לדין אך ורק כמעשי התעללות, או עבירות קשורות אחרות, במקרים שבהם קיימים אלמנטים של עינויים). לאור האיסור המוחלט על עינויים וטיבו הבלתי ניתן לערעור של איסור זה, האמנה נגד עינויים מגלמת בנוסח שלה את העיקרון שהוראה המגיעה מסמכות עליונה יותר או סמכות ציבורית לעולם לא תשמש כהצדקה לעינויים. העיקרון מבטיח גם שאלה הנותנים

שתי נקודות שחשוב לשים לב אליהן בהגדרת עי-נויים וצורות אחרות של התעללות, הן ההתייחסות למעשה וההשמטות השונות. המעשה - גרימת כאב וסבל - חייב להיעשות לאדם מתוך כוונה תחילה על מנת שיוגדר כעינוי או צורה אחת של התע-לות. לאור ההגדרה בסעיפים 1 ו-16 של האמנה נגד עינויים, מטרת העינויים כוללת אמצעים של הליך פלילי, אמצעים של הענשה ואמצעים של הרתעה. "הליך פלילי" מתייחס לטכניקות אסו-רות של חקירה, כמו שימוש בכוח להשגת מידע או לחילוץ הודאה. "הענשה" מתייחס לנקמה על המעשים שנעשו, לעתים על ידי אנשים שהודו בהתנגדותם לאידיאולוגיה הפוליטית של המדינה. "אמצעי הרתעה" מתייחס לשימוש הלא חוקי בכוח לשם הפחדה. למרות שניתן לסווג את המטרה של

5 למרות הוויכוח הקיים סביב ההבדלים (וחשיבות ההבחנה) בין עינויים לבין צורות אחרות של התעללות, המחקר הנוכחי אינו מתיימר לרדת לעומקה של סוגיה זו.

הוראה מתוקף סמכותם, לא יהיו חסינים מאח־
ריות פלילית בגין עינויים או התעללות שביצעו
הכפופים להם.

מדינות מחויבות להסדיר שמעשי עינויים יוגדרו
כעבירה על פי הדין הפלילי שלהן, בהתאם להגד־
רת עינויים באמנה נגד עינויים. התאמת ההגדרה
בחוק המקומי לאלמנטים המופיעים באמנה, היא
אחד מהגורמים החשובים ביותר למניעת עי־
נויים ולהבטחת נשיאה באחריות. בנוסף, הסדרת
העונש חייבת לשקלל את חומרת פשע העינויים
ויצירת אפקט הרתעה כלפי מבצעי עבירה פו־
טנציאליים.

למדינות יש גם מחויבות פרוצדורלית לנהל חקירה
אפקטיבית של האשמה בעינויים או בצורות
אחרות של התעללות. יתרה מכך, הן מחויבות
לכלול ולהבטיח במערכות החוק המקומיות
שלהן את הזכות לפיצויים (ובכלל זה השבה
(restitution), שיקום (rehabilitation), פיצוי
כספי (compensation), הגנות מפני חזרת
המעשה (guarantees of non-repetition)
וסיפוק ((satisfaction).

II. יישום מקומי של האיסור על עינויים

סעיף זה יבקש להבהיר את יישום האיסור, תוך
מתן דגש להבדלים בין שתי המערכות המשפטיות,
ובחינת התחומים שבהם מערכות המשפט של
ישראל וטורקיה דומות זו לזו.

**"כל מעשה שבעטיו נגרם לאדם
כאב או סבל חמורים, בין אם
פיזיים או נפשיים, בכוונה תחילה
ולמטרות כמו להוציא ממנו או
מאדם שלישי מידע או הודאה,
להעניש אותו בגין מעשה שהוא
או אדם שלישי ביצעו או חשודים
שביצעו, כדי לאיים או לאלץ
אותו או צד שלישי, או מכל סיבה
שהיא שמקורה באפליה על רקע
כלשהו, וכאשר כאב או סבל אלה
נגרמו על ידי או מתוך כוונה או
בעקבות, הסכמה או הסכמה
שבשתיקה, של עובד ציבור
או אדם אחר הפועל בתפקיד
רשמי. בכך לא נכללים כאב או
סבל שמקורם אך ורק מתוך, או
כתוצאה ישירה או מקרית של,
סנקציות שהוטלו כדין".**

מתוך אמנת האו"ם נגד עינויים (1986)

בקנה אחד עם האמנות הבינלאומיות הרלוונטיות
לזכויות אדם.⁶

1. הדין המהותי בנוגע לעינויים וצורות אחרות של התעללות

בכל הקשור לעינויים, החוק הישראלי אינו כולל
איסור מפורש, הגדרה או חובת נקיטה בהליך פלילי
(criminalization), למרות מחויבות רשמית חוז-
רת ומתמשכת לדין הבינלאומי.⁷ גופים בינלאומיים
כמו הוועדה נגד עינויים או הוועדה לזכויות אדם
האיצו בישראל פעמים רבות להסדיר את הפללת
העינויים בדין המקומי. יתרה מכך, היעדרה של
עבירת עינויים בחוק הישראלי זכתה במהלך הש-
נים גם להתייחסות של גופים רשמיים בישראל.⁸
מדינת ישראל טוענת שלסעיפים הקיימים בחוק
העונשין שלה ("עבירות אחרות") יש את התוקף
להפליל כל מעשה עינויים.

למערכת המשפט בישראל יש ארבעה מאפיינים
מרכזיים שרלוונטיים לדיון שלנו. ראשית, ישנו
מצב חירום מתמשך שהכנסת שבה ומחדשת.
שנית, קיימת מערכת משפטית נפרדת המסדירה
את הדין הצבאי שמושת על השטחים הפלסטינים
הכבושים, דבר שמביא בתורו ליצירת מערכת
משפטית נפרדת על בסיס אתני. נקודה שלישית,
החוק האזרחי בישראל כולל החרגה של "עבירות
ביטחון" שנשענת על הגדרה פוליטית, ונקודה
רביעית ואחרונה - כמו במדינות אחרות, קיים
סטנדרט משפטי נפרד שחל רק על חיילים.

במערכת המשפט בטורקיה אין מקבילה להפרדה
האתנית, אולם יש קווי דמיון מהותיים שמתבטאים
ברטוריקה של נחיצות (necessity), הבולטת
בשתי המדינות.

כחלק מהמשפט החוקתי, ל'חוק יסוד כבוד האדם
וחירותו' יש מעמד משפטי עליון בישראל. הוא
מחזק את האיסור לפגוע בכבוד האדם ואת הזכות
להגן על כבוד האדם. יחד עם זאת הזכות לכבוד
אינה מוחלטת, וניתן לשקול אותה כנגד אינטר-
סים אחרים של המדינה ועקרונות אחרים. לשם
השוואה, החוקה של טורקיה מצהירה כי "אף אדם
לא יהיה נתון לעינויים או להתעללות; אף אדם
לא יזכה לעונשים או ליחס המפרים כבוד אנו-
שי". בזכות האזכור בחוקה, האיסור על עינויים
נהנה מהגנה חוקתית שאינה מתירה אף החרגה.
ראוי גם לציין שעל פי החוקה, אמנות בינלאומיות
בעניין זכויות אדם מקבלות עדיפות על פני החוק
המקומי, כלומר החקיקה המקומית חייבת לעלות

6 להשוואה גם עם הפרשנות של General Assembly of Criminal Chambers of the Supreme Court of Appeals (2005/7-24, 2005/56, 24.5.2005), שמחזיקה בדעה שהאמנות הבינלאומיות שנכנסו לתוקף מכוח החוק מביאות ליישום ישיר.

7 ישראל הינה צד לאמנה הבינלאומית בדבר זכויות אזרחיות ומדיניות משנת 1966 ולאמנת האו"ם נגד עינויים משנת 1986. כמו כן מדינת ישראל הינה צד לאמנות ג'נבה משנת 1949.

8 ב-1999 ניסח משרד המשפטים הצעת חוק האוסרת על עינויים, וב-2007 דנה ועדת הכנסת לחוקה חוק ומשפט בהצעה לכלול את האיסור נגד עינויים בטייטת החוקה, כפי שגם המליצה ועדת טירקל בדוח של 2010. למרות זאת, הצעה זו כמו הצעות מאוחרות יותר לא מומשו.

חשוב להבהיר שבית המשפט העליון בישראל בשבתו כבית המשפט הגבוה לצדק, קבע שלא ניתן לתת מראש הרשאה לעינויים. אולם אותו בית משפט, בפסיקה תקדימית משנת 1999, קבע כי עובדי השב"כ שנחשדו בהפרת כללי החקירה בשל ממד הנחיצות עשויים להיות פטורים מהרשעה פלילית ואולי אף מהעמדה לדין, היה ונמצא שחקרו את החשודים במצב שהוגדר כ"פצצה מתקתקת". בנוסף ל"עבירות אחרות" אלה, מספק חוק יסוד: כבוד האדם וחירותו, שיש לו מעמד הדומה לחוק חוקתי, הגנה נוספת לאיסור שלא לפגוע בכבודו של אדם ולזכות להגן על כבוד זה. עם זאת הזכות לכבוד אינה מוחלטת, וניתן לשקול אותה כנגד אינטרסים אחרים של המדינה ועקרונות אחרים. ניתן לפרש זאת כמצב שבו האיסור על עינויים על פי חוק יסוד כבוד האדם וחירותו פתוח להחרגה בנסיבות שונות. לפיכך מעמד העינויים במשפט הישראלי אינו ברור עד תומו, ופסיקת בג"ץ משנת 1999 השפיעה על תפיסת האיסור על עינויים כניתן להחרגה, דבר שעומד בניגוד גמור לעקרונות ולכללים של הדין הבינלאומי.

ענפים שונים של החוק הישראלי מציגים כללים פרוצדורליים שונים וכוללים חריגות אפשריות, כמו, בין היתר, חוק נפרד ושוונה לחיילים. חשוב מכך, תחת החוק הישראלי מתקיימות שתי מערכות משפטיות נפרדות: האחת ישימה בתוך גבולות המדינה, והשנייה - המבוססת על הדין הצבאי - עבור פלסטינים המתגוררים בשטחים שנכבשו ב-1967 (להוציא ירושלים המזרחית). שתי מערכות משפטיות אלה כוללות חוקים בתגובה לאיומים

נתפסים על ביטחון המדינה, וכך יוצרים קטגוריה רחבה ("עבירות ביטחון") שבמסגרתה מתעצם כוחה של המדינה במקביל להגבלת זכויות העצורים, בהיבט הפרוצדורלי והמהותי גם יחד.

בניגוד לעמימות זו, טורקיה הסדירה עינויים כעבירה תחת החוק הפלילי במדינה. על מנת להיחשב כעינוי, חייב המעשה לפגוע בכבוד האדם בכך שגרם לסבל פיזי או נפשי שמשפיע על היכולת של אדם לחוש שביכולתו לפעול על פי רצונו החופשי, או שגרם לביזויו. בנקודה זו חשוב לציין שההבחנה בין עינויים לבין צורות אחרות של התעללות מוגשת כדי להבהיר את היקף העבירה, וכדי למנוע חקירות או תביעות על בסיס עבירות קשורות במקום עבירת העינויים. עם זאת, עדיין נותרו כמה בעיות. אחת הסוגיות שהתעוררו בנוגע לטיבם של עינויים נובעת מפרשנות שגויה: חלק מבתי המשפט דורשים 'גרימה שיטתית' (systematic infliction) על מנת לבחון אם מדובר במעשה עינויים. בנוסף, עבירת עינויים מנוסחת באופן שמאפשר לבצע אותה לכל מטרה שהיא: על פי החוק אין כל אזכור למטרות הנפוצות, שהן הוצאת מידע או הודאה, הענשה או הרתעה. בפועל השמטה כזו יכולה לעודד חסינות למבצעי העבירה, בשל ערפול ההבחנה בין עינויים לבין עבירות קשורות אחרות. בעיה שלישית נוגעת לטיבם של מבצעי העבירה. נכון לעכשיו, עבירת העינויים בטורקיה מנוסחת באופן שמאפשר לאנשים שאינם עובדי ציבור שלא להיחשב כמבצעי העבירה העיקריים, גם אם וכאשר פעלו מכוח תפקיד רשמי, אלא אם נטלו חלק בעבירה שביצע עובד ציבור.

2. החלפת עבירת העינויים בעבירות אחרות

היעדר סעיפים מפורשים לענישה על עינויים וצורות אחרות של התעללות בהתאם לאמנת האו"ם נגד עינויים, מוביל לתוצאה ברורה: בשתי המדינות אנו עדים לפרקטיקה של המרת עבירת העינויים בעבירות אחרות, וכך ליצירת אקלים של חסינות מעונש.

ישראל נוהגת להכחיש שהיא מפרה את חובתה להפעלת הליך פלילי כנגד מענים, בעיקר באמצעות הטענה שעינויים נשפטים כפליליים בכל צורה שהיא למעט בשם, כלומר הם נשפטים כחלק מעבירות אחרות. תחליפים אלה מבוססים בחוק העונשין המקומי, שחל גם על כוחות הביטחון הפועלים בשטחים הכבושים ועל חוק השיפוט הצבאי. החלפה זו של עבירת העינויים בעבירות אחרות, מכפיפה כל מחויבות שקיימת על פי המשפט הבינלאומי בנוגע לעינויים, למסגרת המשפטית של המדינה - ובמקרה הזה של מדינת ישראל. התוצאה עלולה להיות שמקרים של עינויים יזכו לטיפול מקל ביותר מכפי שראוי על פי המשפט הבינלאומי. גרוע מכך, פסיקת בג"ץ מ-1999 יצרה פרצה משפטית, בכך שהחילה את "הגנת הצורך" (necessity defense) על חוקרים המשתמשים בעינויים בנסיבות מסוימות, וכיום שיעור חקירות פליליות על מקרי עינויים עומד על 0%.

למרות שהחוק הטורקי מצייץ במפורש את עבירת העינויים, בפועל מבצעי העבירה עומדים לדין

על עבירות הקשורות לעינויים, כמו גרימת סבל, שימוש מופרז בכוח, פציעה מכוונת או ניצול לרעה של כוח, כך שעצם קיומה של עבירת העינויים בחוק המקומי אינה אפקטיבית.

העבירות האחרות הקשורות לעינויים אינן מצליחות למנוע מעובדי ציבור לבצע עינויים וצורות אחרות של התעללות, ומובילות לחסינות של מבצעי העבירה. למרות שהענישה המקסימלית בחוק הטורקי על עבירות עינויים היא מידתית ביחס לחומרת העבירה, הפנייה לעבירות אחרות הקשורות לעינויים מובילה לעונשים קלים באופן לא מידתי. הפנייה לעבירות אחרות מובילה לעיתים גם לדחיית גזרי דין, עיכוב במתן פסקי הדין, מתן חנינות או החלת התיישנות. כל אלה ביחד מצביעים על היעדר אמצעים אפקטיביים למניעה, חקירה והעמדה לדין. הנתונים המצטברים מעידים שהחלפה לעבירות אחרות הקשורות לעינויים מאפשרת החרגה חמורה, עד כדי פגיעה במהות הרעיון. כפי שראינו, דברים דומים תקפים גם למקרה של ישראל. יתרה מכך, יוצא שמעשים שעשויים להסתכם לעבירה על פי האמנה נגד עינויים נשפטים על פי נורמות משתנות, בסוגים שונים של בתי משפט ותחת רשויות וסטנדרטים שונים, עם הבדלי כוח משתנים בין מבצעי העינויים לקורבנותיהם. לנוכח חומרת המעשה ועבירת העינויים, ריבוי כזה של סטנדרטים ונורמות מהווה בפני עצמו מהלך של התרחקות מנשיאה באחריות.

גונית של מבצעי העבירה. המעשים של משטרת ישראל ושל שירות הביטחון הכללי כפופים לחקירת המחלקה לחקירות שוטרים (מח"ש), השייכת לפרקליטות המדינה במשרד המשפטים. ליחידת החקירות הפליליות של המשטרה הצבאית (מצ"ח) יש את הסמכות להוציא לפועל חקירות פליליות בגין עבירות שבוצעו לכאורה על ידי אנשים שגם מנים על שורות צה"ל, בזמן שירותם הצבאי. הגוף האחרון הוא היחידה הארצית לחקירות סוהרים (יאח"ס), שאחראי לחקור מידע בנוגע לעבירות פליליות של אנשים הנמנים על שירות בתי הסוהר הישראלי (שב"ס). לצד כל גוף חוקר כזה קיים גוף רשמי שאחראי לבדיקה מקדמית של התלונות. בדרך כלל המטרה של מנגנון הבדיקה המקדמית הוא לאפשר הבהרה ראשונית של האישום ולקבוע אם יש בסיס לחקירה פלילית. בפועל, מנגנונים אלה פועלים כחסם יותר מאשר כמסנן, ומונעים חקירה אפקטיבית בעודם משמרים מראית עין של הליך תקין.

מח"ש חוקרת תלונות הנוגעות לשוטרים שחשודים בביצוע עבירות פליליות חמורות. היא גם אחראית לחקור חשד לעבירות שבוצעו על ידי אנשי שב"כ במהלך מילוי תפקידם. מטרת מח"ש לפיכך היא לגבש תיק חקירה פלילי ולהמליץ אם להגיש כתב אישום. ההחלטה הסופית בנושא הגשת כתב אישום נתונה בידי הפרקליטות או היועץ המשפטי לממשלה, בהתאם לטיב העבירה. השיפור הבולט במח"ש הוא השינוי ההדרגתי בהרכב אנשי הצוות שלה - משוטרים לשעבר לחוקרים אזרחיים מומחים.

דומה שהשימוש בעבירות אחרות משרת נוהג ממסדי שנוטה להתרחק מנשיאה באחריות. חשוב להיצמד לסטנדרט ברור המבחין בין עינויים לבין עבירות קשורות אחרות. בכך לכל הפחות יושגו התמקדות והכוונה של מה שנכון לעכשיו הוא ריבוי של ענפים משפטיים וגופי חקירה ופיקוח, ומגוון דעות בקרב הציבור ומקבלי ההחלטות, וכן יתרום להמשגה ובחינה אחידות יותר של התופעה, דבר שבתורו עשוי להוביל לשיפור בהכרה, בטיפול ובנשיאה באחריות.

3. ניהול חקירה אפקטיבית של תלונות על עינויים או צורות אחרות של התעללות

המשפט הפרוצדורלי הפלילי של טורקיה מתיר לתובע להוציא לפועל כל חקירה ולאסוף כל מידע נדרש, כשהוא מסתייע בגורמי הביטחון הכפופים אליו. העמדה לדין של עובדי מדינה כפופה לחוקים פרוצדורליים נפרדים: מכיוון שעל פי ההגדרה הטורקית לעינויים, רק פשעים שבוצעו על ידי עובדי מדינה נכללים בדין הפלילי, עולה השאלה האם נדרש אישור לחקירה. חיוני להדגיש שעל פי חוק, רק תובעים רשאים לתבוע בגין עבירות עינויים. פירוש הדבר שהמערכת נוטה להעדיף עבירות אחרות במקום לנהל חקירה מקיפה ומלאה בהאשמות על עינויים. זאת ועוד, פתיחה בחקירה כנגד מושלים, ממונים אדמיניסטרטיביים או בכירים רמי דרג במערכת הביטחון, עדיין כפופה לנהל האישור שמחייב החוק.

בישראל הליך בדיקת תלונות בגין עינויים סובל ממערכת משפטית מסועפת שתלויה בזהות האר-

תפקידה של מצ"ח מנוסח בחוק השיפוט הצבאי. תוצאת חקירה פלילית שמבצעת מצ"ח מועברת לעורך דין בפרקליטות הצבאית, וזה יכריע האם לגנוז את התלונה, לדון בה על פי הדין המשמעותי, או שיש להורות לפרקליט הצבאי להגיש כתב אישום.

הנתונים שנאספו במחקר הנוכחי מראים, כי למרות קיומה של סמכות חוקית וזמינותם של מקורות מקצועיים במח"ש, מצ"ח ויאח"ס, סובלות החקירות הפליליות (ובמיוחד כשמדובר באלימות מצד אנשי כוחות הביטחון כלפי עצורים) מליקויים רבים. פעמים רבות מוחלף הליך פלילי בהליך משמעותי, תהליך החקירה מתעכב זמן רב שלא לצורך, ולא פעם ישנה התעלמות מנוהלי חקירה בסיסיים. כל זאת נכון גם ל'מבקר תלונות נחקרים בשב"כ' (המבט"ן). שהוא המנגנון לבדיקה מקדמית של שירות הביטחון הכללי. מאז פסיקת בית הדין הגבוה לצדק בנוגע לעינויים (בג"ץ 5100/94) ב-1999, המדיניות של היועץ המשפטי לממשלה ופרקליט המדינה הייתה לנהל בדיקות מקדימות בכל תלונה על עינויים בחקירות השב"כ.

מקדמית - נציב תלונות אסירים ונציב תלונות הציבור - נוטים להתייחס לעבירות פליליות בכלים וסטנדרטים משמעותיים וכך מונעים חקירה נאותה והענשה הולמת.

מעיון בפסיקות הנוגעות לתלונות המוגשות לשב"כ עולה בברור כי המבט"ן, עם סמכות הבדיקה החלקית שלו, מאפשר לפרקליטות לפטור תלונות על עינויים המתרחשים בשירות הביטחון הכללי במקביל להתחמקות מסמכותו לבדוק תלונות נחקרים. כך שהמבט"ן והגוף הממונה עליו מגינים על מערכת המשפט הישראלית מהצורך לטפל בכל מאות התלונות על עינויים והתעללות.

13

דוגמאות קצרות אלה לפעולת שתי המערכות רק מדגישות את החשיבות שיש למנגנוני חקירה אפקטיביים, מהירים ובלתי תלויים, שיהיו מסוגלים לרדת לעומקן של תלונות על עינויים וצורות אחרות של התעללות. בין אם ממונה לכך גוף יחיד כמו בטורקיה או גופים מרובים כמו בישראל - יש לתת מענה לכל הממדים של האיסור על עינויים בכל הרמות.

4. הזכות לפיצויים (Reparation)

על פי סעיף 14 לאמנת האו"ם נגד עינויים, מדינות מחויבות להכיר בזכות למתן סעד ובזכות לפיצויים כאחד ממרכיבי הסעד. גם טורקיה וגם ישראל חסרות את החקיקה המתייחסת לצרכים של קורבנות עינויים. לאקונה זו מעידה רבות על תפיסתה של המדינה את נושא העינויים. מטרת האיסור אינה רק מניעה ונשיאה באחריות, אלא

לתחקירים משטרתיים וצבאיים שזכו לכותרת 'בדיקה מקדימה' יש השפעה ניכרת על ההחלטה אם לפתוח בחקירה פלילית, באופן שפעמים רבות משעתק את הבעיות המבניות של בדיקה כזו, כמו היעדר אובייקטיביות ונייטרליות והיעדר מיומנויות חקירה משפטיות ומקצועיות. באופן דומה, המידע המוצג לכל אורך המחקר הנוכחי מצביע על כך שהגופים האחרים שמבצעים בדיקה

המעשים של משטרת ישראל ושל שירות הביטחון הכללי כפופים לחקירת המחלקה לחקירות שוטרים (מח"ש), השייכת לפרקליטות המדינה במשרד המשפטים. ליחידת החקירות הפליליות של המשטרה הצבאית (מצ"ח) יש את הסמכות להוציא לפועל חקירות פליליות בגין עבירות שבוצעו לכאורה על ידי אנשים שנמנים על שורות צה"ל, בזמן שירותם הצבאי. הגוף האחרון הוא היחידה הארצית לחקירות סוהרים (יאח"ס), שאחראי לחקור מידע בנוגע לעבירות פליליות של אנשים הנמנים על שירות בתי הסוהר הישראלי (שב"ס). לצד כל גוף חוקר כזה קיים גוף רשמי שאחראי לבדיקה מקדמית של התלונות. בדרך כלל המטרה של מנגנון הבדיקה המקדמית הוא לאפשר הבהרה ראשונית של האישום ולקבוע אם יש בסיס לחקירה פלילית. בפועל, מנגנונים אלה פועלים כחסם יותר מאשר כמסנן, ומונעים חקירה אפקטיבית בעודם משמרים מראית עין של הליך תקין.

גם לספק לאנשים שנחשפו לעינויים או צורות אחרות של התעללות מנגנונים אפקטיביים להשבה (restitution), פיצוי כספי (compensation), שיקום (rehabilitation), סיפוק נפשי (satisfaction) והגנה מפני חזרת המעשה (guarantees of non-repetition). כל אלה, לצד הבנת ההשלכות שיש לעינויים - נעדרים מהשיח הרשמי.

על פי החוק בטורקיה, ישנן תקנות בנוגע לשחרור אנשים שחירותם הוגבלה, המגישים תלונה בפני בית המשפט החוקתי ותובעים בחינה מחודשת של תיקים בהקשר של הזכות לפיצויים. המשפט הפרוצדורלי האזרחי וחוקי ההליך המשפטי כוּלו ללים גם סעיפים בנוגע לפיצוי כספי, למרות שאף חקיקה רלוונטית לא כוללת סעיפים לפיצוי כספי במקרים של עינויים.

בהיסטוריה של ישראל רשומים רק אירועים בודדים משנות השמונים והתשעים שבהם קורבנות עינויים הגיעו להסדר עם המדינה, שכלל תשלום להם או למשפחותיהם. מקרים אלה הוסדרו בתיקים של תביעות נזיקין ולא בתביעות פליליות, וכללו סעיף שפוטר את המדינה מלהצהיר על העותר כקורבן עינויים. כמו כן יש לציין שלבתי דין צבאיים בשטחים הכבושים אין סמכות שיפוט בתביעות פיצויים. בנוסף, פסיקת בג"ץ קבעה לאחרונה שללוחמי אויב אין מעמד בדיני נזיקין. בשתי המדינות ככלל, המערכת אינה מעמידה במרכז את האדם שנפגע בגופו או בנפשו.

כאן ניתוח החוק הישראלי בנושא הגנות בסיסיות שונה בין החוק האזרחי לצבאי, כאשר הזכויות של עצורים המואשמים ב"עבירות ביטחון" הן וריאציה נוספת. כל אלה יידונו להלן.

I. הגנות בסיסיות בעת מעצר

החוקיות של כל מעצר נקבעת בעיקר על פי חקירת ההגנות הבסיסיות של העצורים.

החוקה בטורקיה מכירה בזכות לחירות וביטחון באופן שעולה בקנה אחד עם האמנה האירופית לזכויות אדם. בשל העיקרון המהותי של הגנות פרוצדורליות, שנועדו למנוע שימוש שרירותי בכוח במהלך מעצר אדם ושליטת חירותו, החוקה קובעת שבשום נסיבות שהן לא ניתן להגיע להגבלה מלאה של ההגנות הפרוצדורליות.

הבסיס להגנות מוגדר על פי החוק הפרוצדורלי הפלילי, החוק לחובות וסמכויות המשטרה, והתקנות למעצר, עיכוב והודאה. תיאורטית, מעצר מחייב צו מעצר. בנסיבות שבהן אדם נעצר ללא צו מעצר, התובע מיודע מיידית. בישראל נדרש צו מעצר גם במערכת המשפט הרגילה וגם במערכת המשפט הצבאית בשטחים הכבושים. בדומה לתקנות בטורקיה, החוק האזרחי בישראל מתיר לכל שוטר לבצע מעצר ללא צו, אם יש לו יסוד סביר לחשוד שאדם ביצע עבירה שמצדיקה מעצר. בדין הצבאי שחל בשטחים הכבושים, לכל חייל יש את הסמכות לעצור ללא צו כל אדם שאינו מצייט לאיסורים על פי 'צו בדבר הוראות ביטחון', או אם יש סיבה לחשוד שכך עשה.

פרק זה בוחן בפרוטרוט את הזכויות הפרוצדורליות המרכזיות של עצורים, שנועדו להבטיח הליך נאות והגנה על עצורים מפני ניצול לרעה של כוח, וכך לשמש כהגנות חשובות מפני עינויים וצורות אחרות של התעללות. המציאות מראה שעינויים וצורות אחרות של התעללות מתרחשים בדרך כלל כחלק משליטת חירות.

קודם לסקירת הניתוח ההשוואתי של ההגנות הבסיסיות, חשוב להדגיש שני גורמים מרכזיים. חברות של טורקיה במועצת אירופה הפכה אותה לצד בכמה מהאמנות האזוריות לזכויות אדם של ארגון זה. למחויבותה של טורקיה להכיר בסמכות השיפוט (compulsory jurisdiction) של בית הדין האירופי לזכויות אדם (ECtHR) הייתה השפעה מכרעת במיוחד על החוק המקומי. ראוי לציין גם את הביקורים התקופתיים והמזדמנים שערכה ה'וועדה למניעת עינויים ועונשים משפילים או בלתי אנושיים' (CPT) של מועצת אירופה. כתוצאה מהשפעה בינלאומית זו, החוק המקומי בטורקיה הותאם במידה רבה לסטנדרטים הבינלאומיים, במיוחד בכל הנוגע להגנות הבסיסיות. לפיכך המשפט הפרוצדורלי בטורקיה נבחן אל מול הסטנדרטים המפורטים של בית הדין האירופי לזכויות אדם ושל ועדת CPT.

מכיוון שישראל אינה חברה במועצת אירופה, ולפיכך אינה צד לאמנה האירופאית לזכויות אדם ואינה מכירה בסמכות השיפוט של בית הדין האירופי לזכויות אדם, הסטנדרטים המקומיים שלה מורכבים בעיקר על פי עקרונות כלליים של האו"ם שאליהם היא מחויבת. בדומה למקרים קודמים, גם

מעצר מנהלי בישראל הוא חריג נוסף, שמתנהל על פי תקנות שונות משמעותית. מעצר מנהלי, שיכול להתבצע בעקבות חשד בלבד וללא צורך בהוכחה ואפילו במעשה פלילי ספציפי, מתאפשר מכוח 'צו בדבר הוראות ביטחון' של החוק הצבאי. חלק מהמעצרים אפשריים גם מכוח החוק לשעת חירום.

המקור השלישי לסמכות זו הוא החוק לכליאתם של לוחמים בלתי חוקיים, שישראל עושה בו שימוש כדי לעצור ללא משפט תושבים פלסטינים מרצועת עזה - אזור שאינו נתון עוד לחוק הצבאי לאחר 'ההתנתקות' מעזה בספטמבר 2005.

מעצרים מנהליים בשטחים הכבושים מותרים לפרקי זמן של עד שישה חודשים רצופים בכל פעם, בהתאם לביקורת שיפוטית. במהלך חמשת העשורים האחרונים, ישראל עשתה שימוש קבוע בנוהל זה כדי לעצור אלפי פלסטינים בשטחים הכבושים, מרביתם למשך שנה ויותר.

על פי החוק בטורקיה, העצור זכאי ליידוע בדבר סיבת מעצרו, החשדות נגדו, זכות השתיקה והזכות לעורך דין שמוקנות לו, מטרת המעצר וכן זכויות משפטיות נוספות, וזאת ללא תלות בעבירה שביצע. בהשוואה לסעיף בחוקה, המשפט הפרו-צדורלי הפלילי כולל נוהל נוסף, ולפיו על גורמי אכיפת החוק ליידע את העצור רק לאחר נקיטת אמצעים למנוע את הבריחה שלו או פגיעה בעצמו או באחרים. בהינתן שעבור חלק מהזכויות (כגון הזכויות להודיע לקרובי משפחה, גישה לעורך דין וזכות השתיקה), עצם המיידיות (קרי משך הזמן

מרגע המעצר) היא חיונית, ניתן לומר שתנאי זה בחוק הפרוצדורלי הפלילי סותר את המהות של הזכות להגנה והזכות למשפט הוגן. למעשה, ברבים מהחלטותיו, בית הדין האירופי לזכויות אדם מצא כי טורקיה הפרה את סעיף 5/2 באמנה האירופית לזכויות אדם⁹ כאשר דרישה זו לא מולאה.

ליידוע מידי של אנשים לגבי זכויותיהם יש חשיבות רבה בכל הקשור לאיסור עינויים, וכן לשמירה על חירותו וביטחונו של האדם. רק יידוע מידי של אנשים לגבי זכויותיהם יאפשר ניצול אפקטיבי של הזכויות וסייע למנוע עינויים. מאידך, באמנה האירופית לזכויות אדם אין אזכור מפורש של נחיתות שמירת תיעוד רשמי של תקופת המעצר. יחד עם זאת, בית הדין האירופי לזכויות אדם הצהיר שהרשויות נושאות באחריות להבטיח ניהולו של תיעוד מפורט ומדויק בנוגע למעצר אדם, ברמה שתבטיח מתן דין וחשבון משכנע מצדן על כל פגיעה בו. דברים אלה חוזרים ב-CPT. רישומים אלה חשובים למניעת עינויים, ולצורך חקירה ו/או העמדה לדין של מבצעי עינויים.

1. מפגש עם עורך דין

יישום אפקטיבי של זכות הגישה לעורך דין ממלא תפקיד חשוב בתיעוד, פרסום מקרי עינויים והגנה על אדם מפני עינויים, וכן במניעת חסינות למבצעי עינויים. המשפט הפרוצדורלי הפלילי בטורקיה קובע כי החשוד או הנאשם יודעו באשר לזכותם לבחור סניגור וסיוע משפטי. החשוד זכאי להתיעץ

עם עורך דין במהלך החקירה, ולא ניתן להגביל את נוכחותו של עורך הדין במהלך החקירה או התחקור. כל האמצעים האלה מסייעים למטרה, יחד עם זאת, חשוב לזכור שסיוע משפטי הוא חובה רק במקרה של עבירה שהעונש המינימלי בגינה עומד על חמש שנים. כפי שהוכח לכל אורך המחקר - במקרים אחרים זכות הגישה לעורך דין נפגעת.

על פי החוק בישראל, כל אדם רשאי להיפגש עם עורך דין מיד עם מעצרו "ללא דיחוי"; ואילו על פי החוק הצבאי "מהר ככל האפשר". לעמימות זו יש להוסיף שזכות הגישה לעורך דין בישראל כוללת סייגים רבים.

בחוק הישראלי, הפגישה יכולה להתעכב למשך "כמה שעות" אם נקבע שיש סיכון מהותי לחקי-רה. בעבירות "ביטחון" מדובר כבר בעיכוב שיכול להגיע ל-10 ימים, ועד 21 ימים מכוח צו של שופט בית משפט מחוזי ועם אישור פרקליטות המדינה. בשטחים הכבושים, החוק הצבאי מתיר לכל מפקד להורות על מספר שעות עיכוב ועד 96 שעות בסך הכול, אם הוא סבור שהדבר עלול לפגוע בחקירה או במעצרים רלוונטיים אחרים, ועד 8 ימים (96 שעות בכל פעם) על פי צו משופט צבאי שהש-תכנע שנדרשת חשאיות למען ביטחון האזור או לצורכי החקירה. במעצרים צבאיים על "עבירות ביטחוניות", החלטה בכתב מאת הקצין הממונה עשויה לעכב פגישה עם עורך דין לפרק זמן של עד 15 ימים. קצין משטרה בדרגת רב-פקד, ראש מחלקת החקירות של השב"כ או קצין צה"ל בדרגת סגן-אלוף ומעלה שמוסמך לכך - רשאים להאריך

את העיכוב ב-15 ימים נוספים. שופט צבאי רשאי למנוע פגישה למשך תקופות נוספות של 30 ימים בכל פעם, אם השתכנע שביטחון האזור או צורכי החקירה תובעים זאת, ועד 90 ימים בסך הכול. כל אלה רחוקים מאוד כמובן מהגנה הולמת.

2. יידוע בני משפחה בדבר המעצר

בית הדין האירופי לזכויות אדם ציין במקרים רבים כי זכותו של אדם לדבר עם קרוב משפחתו מייצרת הגנה מפני עינויים, וכי היעדר קשר הוא מקור לחשש עמוק, הן עבור האדם והן עבור משפחתו. להודעה לקרוב משפחה יש בסיס חוקתי בטורקיה. אולם בניגוד לחוק הבינלאומי ולחוקה - המשפט הפרוצדורלי הפלילי מתיר חריגה ומגביל הודעה לצד שלישי על פי הוראת התובע.

החוק הישראלי בנוגע לזכות ליידע קרוב משפחה דומה לזכות מפגש עם עורך דין. בחוק הישראלי הרגיל, במקרים של עבירות שאינן ביטחוניות, זכות זו ניתנת להשעיה של 48 שעות בכל פעם, 7 ימים בסך הכול, ובתנאי שהדבר אושר על ידי שופט מחוזי וגם ניתן לכך אישור כתוב של שר הביטחון או מפכ"ל המשטרה, המציין שחשאיות המעצר נדרשת לטובת החקירה. עבור חשודים בעבירות ביטחוניות העיכוב המקסימלי הוא עד 15 ימים, באישור שר הביטחון. בשטחים הכבושים, החוק הצבאי לעומת זאת מתיר לשופט לעכב הודעה על מעצר (גם כאן במעמד צד אחד) עד 8 ימים, 96 שעות בכל פעם, אם העונש המקסימלי על העבירה הוא שלוש שנים ויותר. עבור חשודים בעבירות ביטחוניות, העיכוב המקסימלי הוא 12

ימים, ובאישור שופט שהשתכנע שהעיכוב נחוץ לטובת החקירה או לביטחון האזור.

3. הבאה בפני שופט

'הביאס קורפוס' (*habeas corpus*) היא הזכות האחרונה שנדון בה כרונולוגית, אולם החשובה ביותר מבין ההגנות לאדם שנשללה ממנו חירותו. הבאה בפני שופט היא אחד מהאלמנטים החשובים בתהליך הקונסטיטוטיוליזציה. העיקרון של הביאס קורפוס מאפשר לבית המשפט לשלוט בחוקיות המעצר, ולשופט לבדוק האם הנעצר נמצא בחיים או נתון לעינויים או להתעללות. הדין הבינלאומי לזכויות אדם לא רק שקובע במפורש את הזכות של הביאס קורפוס, אלא גם מצביע על כך שזו זכות אבסולוטית. המשפט הפרוצדורלי הפלילי מתיר מעצר של ארבעה ימים לכל היותר.

הכלל הנהוג בחוק הישראלי קובע שעצורים חייבים להיות מובאים בפני שופט מיידית, אולם שוב, יש חריגים: החוק בישראל מתיר עיכוב של עד 24 שעות בהבאת עצור בפני שופט; אם יש פעילות חקירה דחופה, רשאי הקצין הממונה על החקירה לעכב את השימוע בבית המשפט עד 48 שעות ממועד המעצר. בעבירות ביטחוניות, הוראת שעה (באישור מחלקת החקירות של השב"כ) מעניקה למפקד את הסמכות לעכב את ההגעה בפני שופט לפרק זמן של עד 48 שעות. אישור נוסף בכתב עשוי להאריך את העיכוב ב-72 שעות בסך הכול. בית המשפט עשוי להורות על עיכוב נוסף בן 24 שעות - שמביא את פרק הזמן הכולל ל-96 שעות - במקרים חריגים ועל פי בקשה בכתב מאת ראש השב"כ והסכמה של התביעה הכללית, ואם בית המשפט השתכנע שה-

באת העצור בפני שופט תגרום לנזק חמור לחקירה שעשויה להציל חיי אדם.

החוק הצבאי מתיר דחייה של ביקורת שיפוטית למשך עד 48 שעות. לאחר מכן החוק מסמיך קציני משטרה, בכפוף לאישור ראש מחלקת החקירות של השב"כ, לעכב ביקורת שיפוטית של המעצר למשך פרק זמן כולל של עד 8 ימים, במקרים שבהם הוסכם שעצירת החקירה עלולה לפגוע קשות בחקירה. בנוסף, אם הגורם הממונה משוכנע שהבאת העצור בפני שופט בהכרח שתזיק לביצוע פעולת חקירה קריטית שנועדה למנוע פגיעה בחיי אדם - ניתן להאריך את העיכוב לעד 8 ימים.

4. בדיקה ותיעוד רפואיים

כשהדברים אמורים בהאשמה בעינויים וצורות אחרות של התעללות, החשיבות של בחינת התיעוד הודגשה בפרוטוקול איסטנבול.¹⁰ ההליך הנוגע לבדיקה רפואית בטורקיה מוסדר על פי 'התקנה בדבר מעצר, עיכוב והודאה'. הבדיקה הרפואית מתבצעת על ידי המכון לרפואה משפטית או מוסדות רפואיים רשמיים (לעצור אין זכות לבדיקה רפואית של רופא על פי בחירתו בתחילת תקופת המעצר). התקנות מצהירות שאם מתגלה סימן כל-שהו לעינויים או התעללות, הרופא מחויב להודיע על כך לתובע הציבורי.

קוד האתיקה הרפואי קובע שהרופא מחויב לשמור על סודיות המטופל שלו. עם זאת, כאשר הדברים אמורים בבדיקה רפואית משפטית, לרופא יש גם

כל אפשרות לפרטיות בבדיקה, ואת היכולת של המטופל לתת אמון בחשאיות איש הרפואה.

ישנה הסכמה בינלאומית כי דוחות רפואיים חייבים להיות חשאיים ואין להעמידם לרשות גורמי אכיפת החוק בשום נסיבות שהן.¹¹ בניגוד לעיקרון זה, החוק למעצר, עיכוב והודאה בטורקיה קובע כי עותק של הדוח שהוצא במועד המעצר או הכניסה לבית המעצר, יישמר במוסד הרפואי שהוציא את הדוח, עותק שני יוגש לעצור, ועותק שלישי ימסר לגורם אכיפת החוק הרלוונטי על מנת שישמור אותו בתיק החקירה. בישראל, כל הצוות הרפואי נדרש לשמור על פרטי המטופל חשאיים, אולם בפועל הרשומות הרפואיות שמנוהלות בבתי חולים של העצורים נמסרות פעמים רבות לסוהרים. גם כאן כמו במקרים קודמים, ניתן להיווכח שבמדינה אחת החוק תואם רשמית לסטנדרטים הבינלאומיים אולם לא מיישם אותם, ובמדינה השנייה החוק פשוט אינו תואם לסטנדרטים הבינלאומיים.

II. הגנות פרוצדורליות בשלבים שונים

לכל אורך תהליך המעצר, הגשת התלונה והחקירה, נותרת שאלה בסיסית הנוגעת לגישה שמקבל העצור (המתלונן הפוטנציאלי) לצדק. במוקד חלק זה עומדות ההגנות הפרוצדורליות המחייבות לפעול ללא משוא פנים ובאופן בלתי תלוי בבית המשפט, שחיוניותו כדי לאפשר את השתתפותו המלאה של קורבן העינויים בתהליך התביעה.

מחויבות לדווח על הממצאים הרפואיים שעלו בבדיקה הרפואית. בניגוד לכך, הליך הבדיקה הרפואית בישראל נשען על חוק זכויות החולה. מומחי בריאות נדרשים לתעד את ההיסטוריה הרפואית, את הדיאגנוזה ואת הטיפול שניתן והתרופות שנטו. יתרה מכך, תקנות שירות בתי הסוהר בישראל מחייבות שהסגל הרפואי יתעד פציעות באמצעות "טופס פציעות" מיוחד, המציין את הסיבה לביקור במרפאה כ"פציעה" וכולל תיעוד מצולם.

למרות זאת, כפי שהמחקר מבהיר, פעמים רבות התיעוד הרפואי אינו מזכיר אף פציעה או את הסיבה המשוערת לפציעה, וחסרים בו דיאגנוזה הולמת ותיעוד. באלה ניתן לכלול היעדר תיאור מדויק של הסיבה כפי שמסר הקורבן, היעדר תיאור מדויק של הפציעה, והיעדר תיעוד מצולם או של הטיפול בפציעה.

התקנות בטורקיה מדגישות את החשיבות של שמירת הפרטיות ביחסי רופא מטופל, מכיוון שהרופא נמנה על "ראשוני המסייעים" (first responder) לעצור מרגע מעצרו והמפגש עם גורמי אכיפת החוק. החריג היחיד חל במקרה שהרופא מבקש, מסיבות של ביטחון אישי, שהבדיקה תתבצע תחת השגחה של גורמי אכיפת החוק. בישראל, כל מומחי הרפואה נדרשים לשמור על פרטיות המטופל ועל כבודו. בדיקת הנתונים שסיפקו ארגונים אזרחיים רלוונטיים מראים כי בפועל, בדיקות רפואיות מתבצעות פעמים רבות ללא פרטיות ובנוכחות אנשי כוחות הביטחון. בנוסף, פעמים רבות מחסום השפה והיעדרם של מתרגמים מקצועיים שוללים לחלוטין

הגישה של אוכלוסיות מקופחות בישראל למערכת המשפט נוטה להיפגע מהמיקום הגיאוגרפי שלהן, המרוחק ממוקדי משפט ומסחר; מהיעדר שפה משותפת ורקע תרבותי מסוים; מהמפגש עם ערכאות משפטיות שסובלות ממחסור בכוח אדם ואינן רגישות מספיק; מחוסר האמון במערכת המשפט שמקורו באפליה ארוכת שנים והזנחה מצד המדינה, ובהמשך לכך - מתפיסת מערכת המשפט כאויב במקום כבת-ברית פוטנציאלית.

במקרה של עצורים פלסטינים וקורבנות עינויים - המיקום הגיאוגרפי, המצב הכלכלי, מחסום השפה והרכב בתי המשפט מציבים חסמים גדולים אפילו יותר. המחקר גורס שאקלים של חסינות והבניה של שיח ביטחוני הם האלמנטים המובילים במניעת קורבנות עינויים מלראות במשפט כזכותם הבסיסית.

כמו כן כיוון שעבירת עינויים או ההתעללות מתבצעת על ידי עובדי ציבור, העדים עלולים להימנע מלהעיד בשל חשש או הפחדה. לכן, חיוני לנקוט אמצעים על מנת להגן על עדים כנגד העבריינים לכאורה. דבר זה לא נעשה בישראל או בטורקיה.

הנושא של הגנות פרוצדורליות מתווסף לתמונה הכללית ששרטטנו, שהיא עגומה למדי. למרות שינויים מסוימים לטובה בשנים האחרונות, ניתן לסכם ששתי המדינות רחוקות ממצב שבו הגנות פרוצדורליות מפני עינויים וצורות אחרות של התעללות משקפות מחויבות משפטית ואתית לזכויות אדם של עצורים.

יישום אפקטיבי של זכות הגישה לעורך דין ממלא תפקיד חשוב בתיעוד, פרסום מקרי עינויים והגנה על אדם מפני עינויים, וכן במניעת חסינות למבצעי עינויים [...]

בית הדין האירופי לזכויות אדם ציין במקרים רבים כי זכותו של אדם לדבר עם קרוב משפחתו מייצרת הגנה מפני עינויים, וכי היעדר קשר הוא מקור לחשש עמוק, הן עבור האדם והן עבור משפחתו [...]

הבאה בפני שופט היא אחד מהאלמנטים החשובים בתהליך הקונסטיטוליזציה. העיקרון של הביאס קורפוס מאפשר לבית המשפט לשלוט בחוקיות המעצר, ולשופט לבדוק האם הנעצר נמצא בחיים או נתון לעינויים או להתעללות [...]

1. הקשר מקומי ואוניברסלי

ההבדל המהותי בין הערוצים המשפטיים שנוקטות ישראל וטורקיה הוביל אותנו למסקנה הראשונה: התפיסה והניתוח של בעיית העינויים דרך עיניים משפטיות בלבד אינה מספיקה.

החקיקה והפסיקות אינן מציעות הסבר מספיק לעמידות הפרקטיקה. כך, למרות שאיסור העינויים בחוק הטורקי הוא מקיף ומתקדם, המעשים שמסתכמים לכדי עינויים נתבעים בפועל כעבירות אחרות מעבירת עינויים. הדוגמה הטורקית ממחישה אפוא בברור, כיצד אין די בהפעלת הליך פלילי למקרי עינויים כדי להילחם בתופעה כל עוד אין מדיניות אקטיבית נגד עינויים.

נורמות והתנהגויות שעוצבו על רקע סוציו-פוליטי מסוים ממלאות גם הן תפקיד. לדוגמה, הקשרים המסועפים בין מערכת המשפט לממסד הביטחוני בישראל משפיעים השפעה ניכרת על התוצאה של ההליכים. באופן דומה, בטורקיה, דחיית ביצוע גזר הדין של אסירים החולים במחלה קשה אפשרית רק אם הם אינם מוגדרים כ"סיכון ביטחוני", וללא קשר לתיעוד הרפואי התומך בשחרורם. בנוסף, "חבילת ביטחון הפנים" שאומצה לאחרונה בטורקיה מחזקת את חומת ה"ביטחון", ומוסיפה סייגים וחריגות לזכויות העצורים.

מאידך, בהקשר של טורקיה המחקר שמח לדווח על ירידה בעינויים בבתי המעצר של המדינה נכון למחצית השנייה של עשור האלפיים הראשון, זאת בעקבות שילובן של הגנות פרוצדורליות הודות למאמצים מצד ארגונים לא ממשלתיים

פתחנו תקציר זה בהערה שבמבט ראשון, טורקיה וישראל נוקטות גישות משפטיות שונות לחלוטין בסוגיית העינויים. טורקיה היא מדינה שלכאורה יש בה הליך פלילי לעינויים ומחויבות מוצהרת לקבוע ולהסדיר להם הגנות, ואילו בישראל דומה שיש ניסיון להימנע מעצם השימוש במילה עינויים במסגרת המשפטית. כתוצאה מכך, המנגנונים וההליכים שמיישמות שתי המדינות נראים כשונים מאוד. יחד עם זאת, הבחינה שלנו את העובדות בשטח מובילה למסקנה הבלתי נמנעת כי למבנים ולמסגרות השונות יש פונקציות דומות שמולידות תוצאות דומות.

אם לתמצת, אזי בשתי המדינות נעשה שימוש בעינויים בפועל תוך הרשאה והעלמת עין של הגורמים הרשמיים. מבצעי העינויים נהנים ככלל מחסינות, ושתי המדינות מכחישות את הישימות של המונח "עינויים" ברובם המכריע של המקרים שהוזכרו כאן.

הסוגיה שמאמר זה התמקד בה היא שאלת המקור (או המקורות) לדמיון זה. מה הם הכוחות הסמויים שמעצבים שתי מערכות מסתעפות אלה, ומחוללים שני מערכים שונים של טקטיקות המובילים בסופו של דבר לאותו יעד: שימור משפטי של נורמת העינויים גם לנוכח שינויים בתביעות הבינלאומיות והציבוריות.

בנוסף, לאחר הניסיון לזהות כוחות אלה, עלתה השאלה מהם האמצעים האפקטיביים ביותר שניתן לנקוט בכל מדינה בניסיון לשים קץ לתופעת העינויים.

חשופות להשגרה של אמצעי חירום חריגים מסוג זה. ניסיון להיאבק בגישה כזו מחייב התייחסות להקשר הסוציו-פוליטי הספציפי של כל מדינה, במקביל לחובה לזכור שתגובות כאלה הן אוניברסליות. הזנחת ההיבט המקומי תוביל לשיח זכויות אדם בינלאומי שייראה כמנותק מהמציאות ומהנורמות בשטח.

הזנחת ההיבט האוניברסלי מסתכנת בחיזוק ההחרגה והצרת האופקים, במקום עידוד שיח רחב והשוואתי יותר. נקודת המבט ההשוואתית יכולה להציף את טיבם האוניברסלי של תופעות העינויים, האמצעים נגד עינויים, הפרקטיקות המעודדות עינויים והמאבק בעינויים, ולהתעלות מעל למחלוקות מקומיות בין המרכז לשוליים. כאמור, לצד אלה יש לזכור לתת את הדעת להקשרים המקומיים.

2. "מי שומר על השומרים?"

אמרה עתיקה קובעת שאף מערכת אינה מסוגלת לחקור את מעשיה שלה בצורה אפקטיבית ושיטתית. אמת זו שבה ומוכחת בפרטים המובאים במאמר הנוכחי, הן בטורקיה והן בישראל, ונכונה גם למצב שבו המערכת נכשלת (הדפוס הרגיל והנפוץ ביותר), וגם למקרים הנדירים שבהם המעורבות של כוחות חיצוניים מובילה להתפתחויות חיוביות, בדומה להשפעה החיובית של האיחוד האירופי על טורקיה. בישראל אנו רואים שהריבוי החריג של מנגנוני החקירה פועל כחסם בפני עצמו.

ומגנוני פיקוח בינלאומיים. למרבה הצער, אין פירוש הדבר שהתופעה נעלמה, אלא שטבעה כנראה השתנה. כיום עינויים או צורות אחרת של התעללות נקשרים יותר להענשה והרתעה, בניגוד לשימוש הקודם והשכיח יותר בעבר, שראה בהם כלי חקירה פלילית והוצאת הודאה מהנחקר.

למרות שניתוח סוציולוגי מפורט של כל אחת מהמדינות הוא מעבר להיקף המאמר הנוכחי, עדיין נבקש להציע כיוונים לכמה מחקרים עתידיים אפשריים.

ראשית, ניתן להיווכח כיצד העינויים משמשים את המדינה כדי לסמן את הפרט - לעתים פיזית ממש - כמי שנמצא מחוץ לגבולות המערכת המשפטית שלה. זהו מעשה של דחיקה לשוליים (marginalization) במובנו המילולי ביותר, שכן קורבנות העינויים נדחקים אל מעבר לגבולות ההגנה שמספקת המדינה, ומחוץ לטווח המעשים שזוכים להכרתה הרשמית. בשתי המדינות, הדבר מושג באמצעות שיח על שמירת הסדר הציבורי וביטחון הציבור.

ההנחה שקיים מצב חירום מתירה את ההחרגה הזו, שמאפיינת את שתי המערכות: מצב חירום הופך לברירת המחדל, ומצדיק התנהגות פלילית של סוכנים מדינתיים. הביטחון ממלא מאז ומתמיד תפקיד מרכזי בשתי המדינות, ומשיג הסכמה ציבורית לחסינות המוענקת למבצעי עבירות עינויים.

תופעה זו אינה מוגבלת כמובן לישראל וטורקיה, למעשה - בעשור האחרון נוכחנו שמרבית המדינות

הוקם בטורקיה בינואר 2014, אולם הוא חסר את העצמאות הביצועית והמבנית הדרושה על פי 'עקרונות פריז', במיוחד בכל הקשור להבטחת אי התלות ואי הפניות של החברים בו, הממונים על ידי הממשלה.

בישראל אין תכניות להקמת גוף מניעה לאומי מעין זה נכון להיום, ויש חיסרון בולט בגוף חוקר יעיל עצמאי וחזק. בהיעדר מנגנונים כאלה, הכוח האמתי לשנות את השימוש, ההעמדה לדין וההענשה בגין עינויים נמצא בידיים של פרקליטות המדינה ושר המשפטים הממונה עליה. לכן אלה הן שתי הפונקציות שיעמדו בלב כל מאמץ לצמצם באופן מהותי את העינויים, וללא תמיכתן - כל ניסיון כזה נועד לכישלון.

עבור חברה אזרחית, פירוש ההמלצה עשוי להיות כרוך בשינוי תפיסתי מסוים, ועמידה בפיתוי לשפר מנגנונים קיימים (בדיקה, חקירה ערעור וכדומה). גישה כזו תגרום לכך שארגונים לא ממשלתיים ימירו את ההצעה לפתח שיפורים לטובת פעולה שעניינה לאחד את כל המנגנונים תחת קורת גג אחת, במטרה להביא להבנה אחידה של ההגדרה לעינויים, וליישום סטנדרטים בינלאומיים מקוריים בליים בדומה לפרוטוקול איסטנבול.

כפי שהמחקר המלא מציג, טורקיה וישראל גם יחד עדיין עושות שימוש במוסדות החוק שלהן כדי להתיר עינויים. למרות השוני הגדול בין שתי המדינות, בשתייהן המוכנות ליישם סטנדרטים

ראשית, משום שכל מנגנון חקירה מיישם את השיטות, הפרשנויות, הכשרת כוח האדם והנורמות הארגוניות שלו, כך שמכשולים בירוקרטיים שחוקרים את הסטנדרטים ומקשים להיאבק בתופעה, ושנית, משום שגם כאשר החקירה נפרדת נומינלית מהרשות הביטחונית החשודה במעשה, הרי שעצם השיוך שלה יוצר נאמנות שלא במקומה. כך למשל, ראש ועדה לחקירת האשמות בדבר התנהגות בלתי הולמת מצד צוות רפואי בישראל יהיה אולי בלתי תלוי רשמית, אולם בפועל יהיה מקושר בקשרים מסועפים למערכת הבריאות.

בטורקיה אנו עדים לצדו השני של המטבע - לדוגמה המעידה כיצד ישות עצמאית (וחזקה) יכולה באמת לחולל שינוי. המעורבות של בית הדין האירופי לזכויות אדם, ובמיוחד השימוש במבקרים עצמאיים מחוץ לטורקיה בבתי מעצר, עמדו מאחורי חלק גדול מההתקדמות והשינויים שחלו במדינה בתחום זה מאז שנות התשעים ועד היום. נראה שמאמצים אפקטיביים מצד ארגונים לא ממשלתיים ואחרים היו תוצאה של מעורבות גורמים חיצוניים בעלי כוח ומוניטין.

הבנה זו מובילה אותנו להמלצה השנייה, והיא הצורך במהלך כולל לעבר האחדה של נורמות למניעה וחקירה של עינויים, ויישום שלהן בכפוף לרשות אחת מרכזית.

עבור שתי המדינות, פירוש הדבר שיש צורך בגוף מניעה לאומי (NPM) חזק, שלא יהיה תלוי באף רשות ביטחונית שתעקוף את סמכותו. גוף כזה

בינלאומיים המתגרים את השימוש בעינויים, כמעט שאינה קיימת בפועל.

בשתי המדינות, הביאו המאבק נגד עינויים ויישום של נורמות מקומיות ו/או בינלאומיות לשיפור מסוים, אולם לשתיהן נכונה עדיין כבדת דרך ארוכה עד לביטול התופעה כליל.

המחקר שב ומוכיח כיצד במציאות, מאפשרים חוקים, תקנות ומנגנונים שונים לבצע עינויים באופן הפטור מנשיאה באחריות כאשר מדובר בסיכון ל"ביטחון המדינה" או ל"סדר הציבורי".

אלא שהגדרות אלה הן פוליטיות במהותן, וניתן לשנות או להרחיב אותן על פי בחירה. בשתי המדינות ראוי לבחון אמפירית יותר לעומק את נושא הפעלתה של אלימות לא חוקית מצד המדינה כלפי התנגדות פוליטית.

נסיים בקריאה להמשיך לחקור אתרים שבהם מופעלת אלימות מצד המדינה - אותם "אויבים" משתנים שמדינות כמו ישראל, טורקיה ואחרות מצהירות על קיומם כהצדקה לאלימות מצדן - בין אם נפסק שאלימות כזו מנוגדת לחוק, מוצדקת מכוח חוקי החירום, או לא זוכה כלל להכרה.

בשתי המדינות נעשה שימוש בעינויים בפועל תוך הרשאה והעלמת עין של הגורמים הרשמיים. מבצעי העינויים נהנים ככלל מחסינות, ושתי המדינות מכחישות את הישימות של המונח "עינויים" [...]

התפיסה והניתוח של בעיית העינויים דרך עיניים משפטיות בלבד אינה מספיקה [...]

ניתן להיווכח כיצד העינויים משמשים את המדינה כדי לסמן את הפרט - לעתים פיזית ממש - כמי שנמצא מחוץ לגבולות המערכת המשפטית שלה [...]

הצורך במהלך כולל לעבר האחדה של נורמות למניעה וחקירה של עינויים, ויישום שלהן בכפוף לרשות אחת מרכזית [...]

טורקיה וישראל גם יחד עדיין עושות שימוש במוסדות החוק שלהן כדי להתיר עינויים [...]